

علم‌سنجی: بررسی وضعیت تحقیقات اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه پنج و شناسایی مشکلات آنها در تولید اطلاعات علمی

عاطفه زارعی^۱

دکتر سیدعلی اکبر فامیل روحانی^۲

چکیده

هدف از این تحقیق بررسی تولیدات علمی اعضای هیئت علمی منطقه پنج و شناسایی مشکلات آنها در تولید علم است. روش تحقیق توصیفی و با استفاده از ابزار پرسشنامه است، جامعه پژوهش ۲۵۰ نفر از اعضای هیئت علمی تمام وقت دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه پنج می‌باشد. نتایج تحقیق نشان داد که بین سابقه کار آموزشی - پژوهشی و تولیدات علمی رابطه معنی داری وجود دارد، بیشترین تولیدات علمی در حوزه علوم انسانی و در قالب مقالات است که قسمت اعظم مقالات در نشریات داخلی منتشر می‌شود و درصد کمی در مجلات خارجی منتشر شده است. مشکلات اعضای هیئت علمی در تولید علم عبارت‌اند از: مشکلات ارسال و تأیید مقاله در مجلات تخصصی، مشکلات تأیید و تصویب آثار پژوهشی، فقدان کتاب‌های تخصصی مورد نیاز، نداشتن فرصت مطالعه در دانشگاه، مقررات دست‌وپاگیر اداری، نبود کتابشناسی‌ها در کتابخانه، نبود مجله‌های تخصصی، عدم امکانات کافی جهت مطالعه و پژوهش در دانشگاه (مکان مناسب...)، نبود مقاله‌نامه‌ها و مجله‌های تخصصی لاتین، و موانع موجود در بخشنامه‌ها و آیین‌نامه پژوهشی را ذکر نمودند. در مجموع می‌توان مشکلات اعضای هیئت علمی را در سه مقوله کلی دسته‌بندی نمود:

الف. مشکلات پژوهشی،

ب. مشکلات آموزشی، و

ج. مشکلات منابع و تجهیزات کتابخانه.

کلیدواژه‌ها

علم‌سنجی اطلاعات، تولید اطلاعات، اعضای هیئت علمی، دانشگاه آزاد اسلامی منطقه پنج.

۱. عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان Atefehzareei@gmail.com

۲. استادیار علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

مقدمه

تحقیق جزء جدایی‌ناپذیر و اساسی علم است. در این بین دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی-پژوهشی هر کشور نقش بسزایی برعهده دارند، زیرا یکی از شاخص‌ترین پشتوانه‌های علمی دانشگاه‌ها و به‌طورکلی تعلیمات کشوری، وضعیت علمی و تحقیقاتی کادر آموزشی آن کشور است. امروزه، از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها انتظار می‌رود که به موازات تدریس، پژوهش نیز انجام دهند. در واقع رشد و توسعه دانشگاه‌ها منوط به تحقیقات و تولید اطلاعات علمی اعضای هیئت علمی است. در حال حاضر، عوامل توسعه‌ساز متکی بر علوم و فناوری‌اند و از درون دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی می‌جوشند و تمام ابعاد توسعه را دربرمی‌گیرند.

بیان مسئله

در این پژوهش تلاش می‌شود وضعیت موجود در تولید اطلاعات و برخی زمینه‌های موضوعی، برآورد کمی تولید اطلاعات علمی اعضای هیئت علمی گروه‌های آموزشی دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه پنج و مشکلات آنها در تولید اطلاعات علمی مورد بررسی قرار گیرند.

اهداف تحقیق

هدف از اجرای طرح پژوهشی بررسی روند تولید اطلاعات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه پنج با توجه به مدرک تحصیلی، سابقه کار آموزشی و پژوهشی، و همچنین مشخص نمودن قالب

نشر و شناسایی مشکلات آنان در تولید علم می‌باشد.

پرسش‌های تحقیق

۱. آیا بین سابقه کار آموزشی و پژوهشی اعضای هیئت علمی و تولید اطلاعات رابطه وجود دارد؟
۲. بیشترین تولید اطلاعات علمی در کدام یک از حوزه‌های آموزشی می‌باشد؟
۳. اطلاعات علمی تولید شده توسط اعضای هیئت علمی در قالب چه نوع مدرکی است؟
۴. چند درصد از اطلاعات تولید شده در نشریات خارجی منتشر شده است؟
۵. چند درصد از اطلاعات تولید شده در نشریات داخلی منتشر شده است؟
۶. مشکلات اعضای هیئت علمی جامعه مورد پژوهش در تولید اطلاعات علمی چیست؟
۷. مشکلات اعضای هیئت علمی جامعه مورد پژوهش در تولید اطلاعات علمی در چه مقوله‌هایی قرار می‌گیرد؟

جامعه مورد تحقیق

جامعه پژوهش اعضای هیئت علمی تمام‌وقت و نیمه‌وقت (رسمی قطعی، رسمی آزمایشی، و قراردادی) دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه پنج است که شامل دانشگاه‌های آزاد اسلامی واحد‌های آزاد اراک، محلات، الیگورز، همدان، ملایر، تویسرکان، بروجرد، خمین، نراق، و خرم‌آباد می‌باشد. تعداد ۵۰۰ پرسشنامه به دانشگاه‌های آزاد اسلامی مذکور

فرستاده شد و از این تعداد ۲۵۰ عدد عودت داده شد، از این رو، تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس ۲۵۰ پرسشنامه عودت داده شده انجام شد.

پژوهش حاضر از نوع کاربردی با رویکردی توصیفی-تحلیلی و به روش پیمایشی انجام شده است.

برای دستیابی به پاسخ سؤال‌های پژوهش و همچنین تهیه اطلاعات جنبی، از آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد فراوانی، و ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌شود.

علم‌سنجی

علم‌سنجی یکی از رایج‌ترین روش‌های ارزیابی فعالیت‌های علمی است. این روش در روسیه شوروی پدید آمد و در کشورهای اروپای شرقی، به‌ویژه مجارستان، برای اندازه‌گیری علوم در سطوح ملی و بین‌المللی استفاده شد. اولین کسانی که واژه علم‌سنجی را ابداع کردند دورروف و کارنوا^۳ بودند. آنها علم‌سنجی را به‌عنوان اندازه‌گیری فرایند انفورماتیک تعریف کردند. انفورماتیک از نظر میخائیلوف^۴ اصولی علمی است که به بررسی ساختار و ویژگی‌های اطلاعات علمی می‌پردازد و قوانین و فرایندهای این ارتباطات را مورد بحث قرار می‌دهد.

به دنبال مطرح شدن این علم، دانشمندان برجسته دیگری از جمله کول^۵، ایلز^۶، و هولم^۷

از مقالات علمی به‌عنوان ملاکی برای مقایسه تولید علمی کشورهای مختلف استفاده کردند. آنها از این طریق تولیدات علمی کشورهای مختلف را، از لحاظ کمی و کیفی، با یکدیگر مورد مقایسه قرار داده و وضعیت کشورهای مختلف را در تولید اطلاعات علمی مشخص نمودند. انتشار مداوم شاخص‌های علم‌سنجی، که توصیف‌کننده پژوهش در اجتماعات مختلف علمی است، می‌تواند عنصری مفید و کارآمد برای مدیریت تحقیق و سیاستگذاری و چگونگی تخصیص بودجه و امکانات در علوم باشد. در تأیید این امر بک^۸ عقیده دارد علم‌سنجی می‌تواند به توازن بودجه و هزینه‌های اقتصادی تا حدی کمک کند و از این طریق کارآیی تحقیقات را افزایش دهد.

بر طبق نظریه موراسیک^۹، علم‌سنجی حوزه‌ای میان‌رشته‌ای است که نه تنها با موضوع محدودی که میان دو مسئله سنتی قرار می‌گیرد در ارتباط است، بلکه به‌دلیل گستره دامنه خود، درگیر تعداد بسیاری از موضوع‌های سنتی است. تفاوت‌های فاحش موضوعی که در علم‌سنجی وجود دارد، در نتیجه طیف بحث‌ها و جدل‌های برخاسته از آن سبب شده است که علم‌سنجی مبحثی جالب، زنده، و پویا گردد. بر طبق عقیده وینکلر^{۱۰} علم‌سنجی علمی است که با تمام جنبه‌های کمی علوم و تحقیقات علمی سروکار دارد. جدیدترین تعریف سن گوتیا از علم‌سنجی عبارت است از: «ارزشیابی کمی

3. Draun & Karenoi
4. Mikhilov
5. Cole
6. Eales

7. Holme
8. Beck
9. Moravesik
10. Vinkler

علوم که منجر به باروری و توسعه می‌شود و می‌تواند کمک بزرگی برای مسئولان و برنامه‌ریزان نماید تا با هزینه کمتر بیشترین استفاده را از منابع مالی و انسانی برده و در بهینه‌سازی ساختار اقتصادی اجتماعی کشور مؤثر باشند». علم‌سنجی علاوه بر آن، به دنبال جنبه‌های کمی علوم و تحقیقات است و نسبت به اندازه‌گیری و تعیین معیارهای جنبه‌های مختلف مدیریتی و سازمانی علوم نیز اقدام می‌نماید (سن‌گوتیا، ۱۳۷۲، ص ۳۸).

در سطحی وسیع‌تر، علم‌سنجی را می‌توان از عوامل مؤثر گردش مستمر فعالیت‌های تحقیقاتی در هر زمینه علمی دانست که مستقیماً با ارزشیابی کمی علم سروکار دارد. اساس کار علم‌سنجی بر بررسی چهار متغیر اساسی شامل مؤلفان، انتشارات علمی، مراجع، و ارجاعات استوار است و با ترکیبی مناسب از شاخص‌های مبتنی بر این متغیرها خصایص علم و پژوهش علمی را نمایان می‌سازد (براون، ۱۳۷۴، ص ۷۱).

پیشینه پژوهش

انصافی (۱۳۷۷)، به بررسی وضعیت کمی تولید اطلاعات علمی توسط اعضای هیئت علمی بخش منابع طبیعی (جنگل و مرتع) پرداخته است. برای این منظور، میزان تولید اطلاعات علمی که در قالب انواع انتشارات ارائه شده‌اند طی سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۶، به همراه زمینه‌های موضوعی آنها مورد مطالعه قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که ۵۹/۹ درصد از اعضای هیئت علمی دارای مدرک کارشناسی ارشد هستند و ۶۲/۵ درصد آنها

در مرتبه مربی قرار دارند. وی همچنین خاطرنشان ساخت که ۲۹/۴ درصد آنان در تحقیقات خود از اینترنت بهره می‌گیرند. و بانک اطلاعاتی CAB در اولین اولویت استادان آن بخش است و در سال ۷۵ تولید اطلاعات علمی آنها به حداکثر رسیده است. بیشترین موضوعات نیز در زمینه جنگل‌شناسی و اکولوژی مرتع می‌باشد.

عصاره و آبام (۱۳۷۸)، در تحقیقی با عنوان «بررسی کمی فعالیت‌های علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید چمران طی سال‌های ۱۳۶۳-۱۳۷۸» با استفاده از روش پیمایشی و به‌کارگیری پرسشنامه و استخراج اطلاعات از کارنامه‌های پژوهشی دانشگاه تولیدات علمی ۴۳۱ عضو هیئت علمی دانشگاه شهید چمران را در قالب ۱۱ دانشکده مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های آنها نشان داد که مجموعاً ۳۴۵۳ مدرک علمی توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید چمران در طول سال‌های مورد مطالعه تهیه شده بود که از این تعداد ۲۱۶۰ عنوان مقاله (۶۲/۵۵ درصد) و ۲۳۴ و ۶/۷۸ درصد) عنوان کتاب و ۲۸۶ و ۸/۲۸ درصد) عنوان طرح پژوهش و ۷۷۳ و ۳۹/۲۲ درصد) عنوان پایان‌نامه بود. آنها یادآوری کردند که از مجموع ۳۴۵۳ عنوان مدرک علمی تولید شده ۱۷۹۲ (۵۱/۹۰ درصد) از سال ۷۳ به بعد تولید شده و ۱۱۸۸ (۱۰/۴۸ درصد) قبل از آن سال تولید شده بودند (عصاره؛ آبام، ۱۳۷۸، ص ۱۱۳). بر اساس یافته‌های محققان دانشکده کشاورزی با داشتن ۶۳ نفر (۶۲/۱۴ درصد) عضو هیئت علمی و تولید ۸۲۷ (۲۳/۹۵ درصد) مدرک

علمی در بالاترین رتبه بین دانشکده‌ها قرار داشت. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی و دانشکده علوم در رتبه‌های دوم و سوم قرار داشتند. از مجموع ۲۳۴ کتاب، ۹۵ عنوان (۶/۴۰ درصد) به صورت تألیف و ۱۲۹ عنوان (۵۵/۱۳ درصد) به صورت ترجمه بوده است و از مجموع ۲۱۶۰ عنوان مقاله، تعداد ۲۰۴۲ عنوان (۹۴/۵ درصد) تألیفی و ۱۱۸ عنوان (۵/۴۶ درصد) به صورت ترجمه‌ای بوده‌اند. ۲۱۶۰ مقاله تولید شده (۵۶/۷۵ درصد) ۱۶۳۲ در نشریات و گردهمایی‌های داخلی و ۵۲۸ (۲۴/۴۴ درصد) در نشریات و گردهمایی‌های خارجی منتشر شده بود.

حرّی (۱۳۷۹)، در تحقیقی با عنوان «بررسی فعالیت‌های علمی و پژوهشی اعضای هیئت علمی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران تا پایان سال ۱۳۷۸» با استفاده از روش پیمایشی و به‌کارگیری ابزار پرسشنامه به جمع‌آوری اطلاعات از اعضای هیئت علمی ۱۴ درصد استادان به‌عنوان استادان راهنما و مشاور در امر هدایت پایان‌نامه‌ها شرکت داشتند و بقیه در این امر هیچ نقشی نداشتند. همچنین ۷۰ درصد در انجام طرح‌های پژوهشی مشارکت داشتند که در این میان سهم کتابخانه ملی و دانشگاه فردوسی مشهد در مقایسه با سایر گروه‌ها از همه بیشتر بود. همچنین بیان کرده‌اند که ۳۷ درصد اعضا در همایش‌های داخلی و ۲۸ درصد در همایش‌های خارجی شرکت داشتند که سهم کتابخانه ملی و مرکز اطلاع‌رسانی جهاد در مقایسه با سایر گروه‌ها از نظر شرکت در همایش‌های داخلی و خارجی از همه بیشتر بود.

رضوی (۱۳۷۹)، پایان‌نامه خود را با عنوان «بررسی وضعیت تولید اطلاعات علمی اعضای هیئت علمی دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس ۷۲-۷۷» دفاع کرد و با استفاده از روش پیمایشی و به‌کارگیری ابزار پرسشنامه از جامعه ۷۵ نفری اعضای هیئت علمی دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به جمع‌آوری اطلاعات پرداخت یافته‌های وی نشان داد که از میزان انواع اطلاعات علمی تولید شده در مقطع دکتری (۱۲/۲۳ درصد) کتاب‌های تألیفی، ۴/۶۸ درصد کتاب ترجمه‌ای، ۳۹/۴۷ درصد آنها مقاله در نشریات داخلی، ۵/۹ درصد مقاله در نشریات خارجی، ۲۰/۳۱ درصد مقاله در سمینار داخلی و ۹/۳۷ درصد مقاله در سمینار خارجی می‌باشد. در مقطع کارشناسی ارشد ۲۵/۶ درصد آنها کتاب‌های تألیفی، ۴/۱۶ درصد کتاب ترجمه‌ای، ۴۵/۸۳ درصد آنها مقاله در نشریات داخلی، ۲۰/۸ درصد مقاله در نشریات خارجی، ۳۳/۳۳ درصد مقاله در سمینار داخلی، ۸/۳۳ درصد مقاله در سمینار خارجی بوده است. وی خاطر نشان ساخت که روند کلی اطلاعات علمی تولید شده طی سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۷۷ همواره سیر صعودی داشته و در سال ۱۳۷۶ تولیدات علمی از رشد چشمگیری برخوردار بوده است.

مزینانی (۱۳۷۹)، از پایان‌نامه دکتری خود با عنوان «بررسی وضعیت مصرف و تولید اطلاعات علمی توسط اعضای هیئت علمی آموزشی کشور» دفاع کرد. یافته‌های وی نشان داد که ۶۶/۵ درصد استادان و ۵۷/۷ درصد از دانشیاران در طول سال هیچ کتابی تألیف

نمی‌کنند. متوسط تألیف مقاله در سال توسط استادیاران ۲/۲ درصد و برای دانشیاران ۲/۴ درصد می‌باشد. وی همچنین یادآوری کرد که ۸۰ درصد از استادیاران و دانشیاران هیچ مقاله‌ای ترجمه نمی‌کنند.

مهرداد (۱۳۸۰)، تولید اطلاعات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه شیراز در فاصله سال‌های ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۸ مورد مطالعه قرار داده است. پژوهش حاضر با استفاده از روش علم‌سنجی انجام شده است و هدف آن شناسایی بیشترین و کمترین تولید اطلاعات علمی برحسب دانشکده‌ها، سال‌های پژوهش، شناسایی زبان، و میزان انتشارات در مجله‌های داخلی و خارجی و تعیین میزان آثار تألیفی و ترجمه‌ای است.

زاهد زاهدانی (۱۳۸۰)، از پایان‌نامه خود با عنوان «اعضای هیئت علمی دانشگاه شیراز، بررسی کمی سال‌های ۱۳۶۹-۱۳۷۸» دفاع کرد. وی به منظور تعیین وضعیت کمی تولید اطلاعات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه شیراز در ۱۰ سال گذشته و به منظور پاسخگویی به سؤالات زیر، روش علم‌سنجی را در این پایان‌نامه به کار گرفتند تا مشخص سازند که:

۱. در کدام زمینه‌های موضوعی کمترین و بیشترین تولید اطلاعات علمی صورت گرفته است؟

۲. اعضای هیئت علمی بیشتر به کدام زبان آثار خود را منتشر می‌کنند؟

۳. چه میزان از آثار اعضای هیئت علمی در مجله‌های داخلی و چه میزان در مجله‌های خارجی به چاپ رسیده است؟

۴. در چه سال‌هایی کمترین و بیشترین تولید اطلاعات علمی صورت گرفته است؟
۵. میزان تولید اطلاعات در کدام یک از فرم‌های انتشاراتی (کتاب، مقاله) بیشتر بوده است؟

یافته‌های وی نشان داد که از ۱۵۹۵ عنوان مقاله تولید شده ۹۲۵ عنوان (۵۸ درصد) در نشریات داخلی و ۶۷۰ عنوان (۴۲ درصد) در نشریات خارجی به چاپ رسیده بود. و از ۲۸۳ کتاب تألیفی ۲۲۱ عنوان (۹۲/۵۱ درصد) تألیف و ۶۲ عنوان (۷/۴۹ درصد) ترجمه بوده است.

عباسپور (۱۳۸۱)، به «بررسی وضعیت تولیدات علمی توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی گیلان در سال ۱۳۷۵-۱۳۷۹ پرداخته است وی در یک تحقیق پیمایشی با استفاده از پرسشنامه از ۲۱۵ نفر از عضو هیئت علمی اطلاعات مورد نیاز خود را جمع‌آوری کرد. یافته‌های وی نشان داد که در طول سال‌های تحقیق ۷۵- (۷۹) بیشترین تولید اطلاعات به مقدار ۵۹۲ عنوان (۳۸/۲۴ درصد) مربوط به هدایت و راهنمایی پایان‌نامه و کمترین تولید اطلاعات با ۷۲ عنوان (۴/۶۵ درصد) به تألیف و ترجمه کتاب تعلق داشت و با توجه به یافته‌های وی دانشکده پزشکی با تعداد ۱۳۴۹ مورد (۸۷ درصد) بیشترین و دانشکده پرستاری انزلی با ۳ مورد (۱۹ درصد) کمترین تولید اطلاعات را داشتند. استادیاران با تعداد ۱۱۲۲ مورد (۷۲/۴۸ درصد) بیشترین و استادان به تعداد ۵۸ مورد (۳/۷۴ درصد) کمترین تولید اطلاعات را داشتند. در بین گروه‌ها، گروه

آموزش بالینی با ۱۱۳۰ مورد (۷۲/۹۹ درصد) بیشترین و گروه آموزش بهداشت با تعداد ۵۱ مورد (۲۹/۳ درصد) کمترین میزان تولید اطلاعات را داشتند. یافته‌های پژوهش وی، مقررات و قوانین دست و پاگیر اداری و کمبود وقت را از دیدگاه استادان آن دانشگاه از عوامل بازدارنده پژوهش معرفی کرده است.

دیانی (۱۳۸۲)، با بررسی ۴۲۴ طرح تحقیقاتی انجام شده در دانشگاه فردوسی مشهد بین سال‌های ۱۳۷۰ - ۱۳۸۰ یادآور شدند که سال ۱۳۷۳ با کمترین تعداد طرح تصویب شده و سال ۱۳۸۰ بیشترین طرح تصویب شده در سال‌های بین محدوده پژوهش بوده‌اند. در بین دانشکده‌ها، دانشکده کشاورزی با ۲۵/۷ درصد از کل طرح‌های انجام شده در رتبه اول و دانشکده تربیت بدنی ۰/۷۰ درصد در رتبه آخر قرار دارد. داده‌های وی نشان می‌دهد که از ۴۲۴ طرح تحقیقی انجام شده، ۳۱۸ طرح توسط افراد با درجه دکتری و ۱۰۵ تحقیق توسط اعضای هیئت علمی با سطح کارشناسی ارشد انجام شده‌اند. وی متوسط زمان اجرای هر طرح را ۱۴/۵ ماه گزارش کرده است.

سامانیان (۱۳۸۲)، پژوهشی با عنوان «وضعیت کمی تولیدات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی» انجام دادند و با استفاده از روش کتابخانه‌ای به منظور تعیین وضعیت کمی تولید اطلاعات در میان اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های آزاد اسلامی سراسر کشور در طی سال‌های ۷۵-۷۷ پرداخت. یافته‌های وی نشان داد که طی سال‌های

۷۵ - ۷۷، ۱۰۳۱ عنوان مقاله تولید شده است که از این میزان سال ۷۵، ۲۶۷ عنوان (۲۵/۹) و سال ۷۶، ۳۰۱ عنوان (۲۹/۲) و سال ۷۷، ۴۶۳ عنوان (۴۴/۹) تولید شده است. که میزان تولیدات در گروه‌های علوم انسانی در مقایسه با سایر گروه‌ها بیشتر بوده است. همچنین بین سال‌های ۷۷-۷۵، ۷۴۸ عنوان طرح به انجام رسید که سال ۷۵، ۱۸۷ عنوان (۶/۱۱) و سال ۷۶، ۲۲۲ عنوان (۲۲/۹) و سال ۷۷، ۳۳۹ عنوان (۴۵/۳) به اتمام رسیده است. طی سال‌های ۷۵ - ۷۷، مجموعاً ۴۰۳ عنوان کتاب منتشر شده است که از این تعداد ۸۹ عنوان (۲۲ درصد) مربوط به سال ۷۵ و ۱۲۱ و (۳۰) مربوط به سال ۷۶ و ۹۳ عنوان (۲۳) مربوط به سال ۱۳۷۷ گزارش شده است. وی نتیجه‌گیری می‌کند که روند تولید کتاب، مقاله، و طرح‌های پژوهشی در سال‌های مورد مطالعه سیر صعودی داشته و از نظر موضوعی بیشترین تحقیقات مربوط به حوزه علوم انسانی و در بین مناطق هشتگانه دانشگاه آزاد به منطقه ۸ تعلق داشته است.

رامشک (۱۳۸۳)، در پایان‌نامه خود به بررسی وضعیت کمی تولیدات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی کاشان در سال‌های ۱۳۷۴ - ۱۳۷۹ پرداختند. وی برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز خود پرسشنامه‌ای تنظیم و در بین ۱۲۰ نفر پخش کردند. ۱۰۰ پرسشنامه (۸۳ درصد) به محقق برگشت داده شدند که کار تجزیه و تحلیل را بر روی آنها انجام داده است. یافته وی نشان می‌دهد که دانشکده پزشکی با ۲۳۱ مقاله بیشترین و دانشکده

پیراپزشکی با ۱۶ مقاله کمترین نقش را در تولید مقالات چاپ شده داشتند. ۹۳ درصد از مقالات به صورت گروهی و تنها ۷ درصد به صورت انفرادی تولید شده‌اند. ۹۳ درصد از مقالات پژوهشی، ۶/۵ درصد موردی و تنها یک مقاله به صورت ترجمه ارائه شده بود. محقق نتیجه گرفته بود که تحقیقات بیشتر به صورت گروهی صورت گرفته و اعضای هیئت علمی دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد در تولید اطلاعات بیشترین نقش را داشتند.

گنجی و آزاد (۱۳۸۴)، در تحقیقی به بررسی کمی تولیدات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد اعم از کتاب، مقاله، گزارش تحقیق، تألیف یا ترجمه، سخنرانی و طرح، ویرایش و تصحیح پرداختند. آنها پرسشنامه‌ای تهیه و در بین ۲۴۰ نفر از ۶۵۰ عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد توزیع کرده بودند که ۲۱۷ مورد (۹۰/۴۱ درصد) به پرسشنامه‌های توزیع شده پاسخ داده بودند. محققان کار تجزیه و تحلیل بر روی این تعداد برای پاسخ دادن به ۵ سؤال تحقیق و آزمودن ۷ فرضیه آغاز کردند. آنها دریافتند که تألیف کتاب ۳/۰۱ درصد، ترجمه کتاب ۵/۶۳ درصد، چاپ مقاله در نشریات داخلی ۲۷/۶۴ درصد، و چاپ مقاله در نشریات خارجی ۹/۵۹ درصد، ترجمه مقاله ۵/۱۴ درصد، سخنرانی ۲۴/۰۳ درصد، طرح تحقیقاتی ۱۱/۱۵ درصد، و ویرایش و تصحیح ۱۳/۷۹ درصد از کل تولیدات علمی را به خود اختصاص داده بود. یافته‌های آنها نشان داد که بیشترین تولیدات به دانشکده

کشاورزی با تولید ۲۰/۵ درصد از آثار تولید شده و کمترین میزان به دانشکده هنر نیشابور با تولید ۰/۴ درصد تعلق داشت. و از مجموع ۱۱۳۸۴ مقاله (داخلی و خارجی) ۷۹۴۴ مورد (۶۹/۷۸ درصد به مقالات داخلی و ۳۴۴۰ مورد (۳۰/۲۲ درصد) به مقالات خارجی اختصاص داشت.

عصاره و سهیلی (۱۳۸۷)، فعالیت‌های علمی و پژوهشی پژوهشگران بخش سازمان آب و برق خوزستان را در سال‌های ۱۳۷۷-۱۳۸۵ با استفاده از شاخص علم‌سنجی مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد که همکاری قوی میان پژوهشگران این سازمان در تولید اطلاعات علمی وجود دارد تا جایی که ضریب همکاری در اسناد و مدارک مورد مطالعه ۴۵ درصد محاسبه گردیده است. همچنین به‌طور کلی ۱۹۲ طرح تحقیقاتی در طی سال‌های مورد بررسی توسط پژوهشگران بخش آب سازمان آب و برق خوزستان اجرا گردیده است، که از این مجموع ۱۳۶ طرح ۷۰/۸۳ درصد در قالب طرح تحقیقاتی پایه و کاربردی، ۲۷ طرح در قالب طرح‌های تحقیقات کتابخانه‌ای یعنی ۱۴/۰۶ درصد، ۱۷ طرح در قالب طرح‌های تحقیقاتی مهندسی ارزش یعنی ۸/۸۵ درصد و ۱۲ طرح در قالب طرح‌های تحقیقاتی تألیف و ترجمه کتاب یعنی ۶/۲۵ درصد را شامل می‌شود. نتایج همچنین نشان داد که بین تعداد پژوهشگران و میزان تولیدات علمی رابطه معناداری وجود ندارد.

طی سال‌ها توجه زیادی به اندازه‌گیری میزان اطلاعات تولید شده در زمینه‌های

مختلف در سطح بین‌المللی شده است که در این قسمت به پیشینه‌های مربوطه اشاره می‌شود.

فیضا الخرافی^{۱۱} و همکارانش (۱۹۸۷)، پژوهشی با عنوان «تحلیل کتابسنجی اعضای هیئت علمی در کویت» انجام دادند. آنها به بررسی اطلاعات علمی تولید شده در فاصله سال‌های ۱۹۸۰-۱۹۸۴ و مقایسه آن با دهه‌های پیش از ۱۹۷۰ پرداختند. آنها تحقیق خود را با این سؤالات آغاز کردند که (۱) در چه زمینه‌هایی بیشترین اطلاعات تولید شده است؟ (۲) در هر زمینه چه موضوع‌هایی بیشتر مورد تأکید بوده است؟

زاکاس^{۱۲} (۱۹۹۱)، در یونان پژوهش با عنوان «بررسی تولید اطلاعات در بخش ریاضی دانشگاه‌های یونان با استفاده از شاخص‌های کتابسنجی» انجام دادند که در تولید اطلاعات بخش‌های ریاضی در دانشگاه آیونینا و پاترا را از نظر نحوه انجام و ماهیت آنها در فاصله سال‌های ۱۹۸۴-۱۹۷۵ بررسی و مقایسه کردند.

بوردونس^{۱۳} و همکارانش (۱۹۹۲)، پژوهشی با عنوان «تحلیل کتابسنجی اطلاعات علمی منتشر شده توسط فارماکولوژیست‌های اسپانیا طی سال‌های ۱۹۸۴-۱۹۸۹ انجام دادند. یافته‌ها نشان دادند که تولید اطلاعات علمی در طول مدت پژوهش افزایش چشمگیری داشت. به طوری که تعداد مقالات از سال ۱۹۸۴ تا ۱۹۸۹ دو برابر شده بود.

اوریتز^{۱۴} و همکارانش (۱۹۹۹)، در پژوهشی فعالیت تحقیقاتی انجام شده به وسیله دانشمندان کشور پورتوریکو در زمینه علم و تکنولوژی را در طول سال‌های ۱۹۹۰-۱۹۹۸ مورد بررسی قرار داده‌اند. نمایه استنادی علوم (SCI) برای تجزیه و تحلیل تولیدات علمی به کار گرفته شد تا تحقیقات علمی را در مناطق جغرافیایی، نوع مؤسسه، نوع مدرک، پوشش زبانی، زمینه‌های موضوعی و همکاری بین نویسندگان و مؤسسات محلی و بین‌المللی را مورد بررسی قرار می‌دهد. در بررسی تولیدات روی تحقیقات آکادمیک تأکید بیشتری شد. تولیدات علمی پورتیکو در طول دوره تحقیق بیشتر از همه کشورهای حوزه کارائیب و جزء ششمین کشور بزرگ در تولید اطلاعات در منطقه آمریکای لاتین شناخته شد. این مقالات عمدتاً در مجلات و مجموعه مقالات علمی که به عنوان ابزاری برای ارتباط علمی به کار می‌روند چاپ شده بودند. همکاری بین نویسندگان و مؤسسات زیاد بود و زمینه‌های اصلی که در آن تحقیق انجام گرفته بود عبارت‌اند از: پزشکی، شیمی، علوم زیستی، و فیزیک.

یورتسور و گولگوز^{۱۵} (۱۹۹۹)، تحقیقی با عنوان افزایش میزان انتشارات در ترکیه انجام داده‌اند. در این تحقیق تلاش شده است میزان افزایش تولید اطلاعات علمی در بین ۲۳۱ استاد شیمی و در سه گروه

11. Faiza Al - Kharafi

12. Zachos

13. Bordons

14. Orbitz

15. Yurtsever & Gulgoz

مجلات (A, B, C) در یک دوره ۱۰ ساله مورد بررسی قرار گیرد. نتایج حاصل از این تحقیق عبارت‌اند از: استادان برگزیده گروه اول که ۴۰ درصد کل را تشکیل می‌دهند که فاقد تولید اطلاعات بوده‌اند و استادان گروه دوم که ۲۵ درصد می‌باشند، دارای تولید پیوسته و متناوب بوده‌اند و ۳۵ درصد باقی‌مانده هر دو سال یا سه سال یکبار به‌طور متناوب تولید اطلاعات داشته‌اند. مسئله نویسنده‌گی گروهی از ۱۹۹۲ به بعد دارای افزایش بوده است از بررسی سه گروه مجلات (A, B, C) برای بررسی کیفی گروه مجلات A (که طبق نظر شورای تحقیقات ترکیه بهترین اعتبار و کیفیت استنادات را دارد) نتیجه‌گیری می‌شود که تولید انتشارات استادان پس از ۱۹۹۲ تاکنون ۲۰۰ درصد افزایش یافته است.

آتکینسون و ول‌هو^{۱۶} (۲۰۰۵) به مطالعه مقایسه‌ای گروه‌های تحقیقاتی ایمونولوژی در کلمبیا و برزیل در تولید علم پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تحقیقات گروه‌های برزیلی، در مقایسه با گروه‌های تخصصی کلمبیایی در مجله‌هایی که درجه کمتری دارند منتشر می‌شوند. همچنین تجزیه و تحلیل کیفی نشان می‌دهد که بین عوامل و انگیزه‌های اجتماعی با همکاری‌های رسمی و غیررسمی در تولیدات علمی رابطه وجود دارد و سطح مهمی از تحقیقات برزیلی‌ها در مقایسه تلاش‌های تحقیقاتی اصولی و تخصصی کلمبیایی‌ها میان‌رشته‌ای می‌باشد. ما و گان^{۱۷} در سال ۲۰۰۵، یک مطالعه

کتابسنجی در زمینه همکاری‌های علمی زیست‌شناسی مولکولی در انتشارات چینی انجام دادند. در مجموع، ۶۵۳۶ انتشارات در زمینه زیست‌شناسی مولکولی، در چین، طی سال‌های ۱۹۹۹-۲۰۰۳، که از پایگاه داده اس.سی.آی. تحت وب، گردآوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که ۳ دانشمند سهم عمده انتشارات را داشته‌اند و الگوهای همکاری بین آنها عبارت است از: ۱/۵۸ درصد مقاله‌های غیرمشترک، ۴۲/۴۳ درصد مقاله‌های محلی، ۳۴/۳۷ درصد مقاله‌هایی که در مجله‌های داخل چاپ شده‌اند، و ۲۱/۶۲ درصد مقاله‌های بین‌المللی هستند.

یافته‌های پژوهش

برای سؤال اول پژوهش، که رابطه بین سابقه کار آموزشی و پژوهشی اعضای هیئت علمی و تولید اطلاعات علمی را مورد بررسی قرار می‌دهد، از روش آماری ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. جدول ۱ توزیع فراوانی جامعه پژوهش به تفکیک سال و تولیدات علمی، و جدول ۲ برونداد اس.پی. اس.اس. برای محاسبه ضریب همبستگی پیرسون را نشان می‌دهد.

در جدول ۲ مقدار P آزمون انجام شده، ۰/۷۲۴ است که در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار است. پس می‌توان با توجه به داده‌های به‌دست آمده نتیجه گرفت که بین سابقه کار و تولیدات علمی اعضای هیئت علمی رابطه معنی‌داری وجود دارد در واقع ضریب همبستگی ۰/۷۲۴

جدول ۱. توزیع فراوانی جامعه پژوهش به تفکیک سال و تولیدات علمی

تولیدات علمی	سابقه کار	سالهای آموزشی (مدت اشتغال)
	فراوانی	
۱۱۰	۹۵	۳-۱
۱۷۵	۶۳	۷-۴
۶۶	۳۹	۱۱-۸
۱۵۰	۳۰	۱۵-۱۲
۱۶۲	۲۱	۱۹-۱۶
۲۸	۲	۲۵-۲۰
۶۹۵	۲۵۰	جمع

جدول ۲. برونداد اس. پی. اس. اس. برای محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین تولیدات علمی و سابقه کار

سابقه کار	تولیدات علمی		
۰/۷۲۴	۱	همبستگی پیرسون	تولیدات علمی
۰/۰۰۰	.	Sig. (2-tailed)	
۲۵۰	۶۹۵	جمع	
۱	۰/۷۲۴	همبستگی پیرسون	سابقه کار
.	۰۰۰	Sig. (2-tailed)	
۲۵۰	۲۵۰	جمع	

** همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنی دار است

جدول ۳. توزیع فراوانی جامعه پژوهش به تفکیک رشته‌های تحصیلی

تولیدات علمی	اعضای هیئت علمی			رشته‌های تحصیلی
	سهم هیئت علمی در تولید علم	فراوانی	درصد فراوانی	
۲/۲	۲۷۵	۵۷/۲	۱۴۳	علوم انسانی
۲/۷۹	۱۹۸	۲۸/۴	۷۱	علوم پایه
۵/۲۶	۱۵۸	۱۲	۳۰	فنی و مهندسی
۴/۱	۲۵	۲/۴	۶	پیرایشگی
-	۶۹۵	۱۰۰	۲۵۰	جمع

نمایانگر ارتباط مستقیم و قوی بین این دو متغیر است.

سؤال دوم: تحقیق، مشخص نمودن بیشترین تولیدات علمی در یکی از حوزه‌های علوم است.

با توجه به داده‌های به‌دست آمده در جدول ۳ درمی‌یابیم بیشترین تولیدات علمی در حوزه علوم انسانی می‌باشد. البته باید در نظر گرفت که بیشترین سهم اعضای هیئت علمی در تولید علمی در حوزه فنی و مهندسی است.

سامانیان (۱۳۸۲)، در پژوهش خود به این نتیجه رسید که میزان تولیدات علمی در گروه‌های علوم انسانی، در مقایسه با سایر گروه‌ها، بیشتر بوده است.

سؤال سوم: قالب و فرم اطلاعات علمی تولید شده توسط اعضای هیئت علمی مطرح شده است.

جدول ۴. توزیع فراوانی تولیدات علمی اعضای هیئت علمی به تفکیک

تولیدات علمی اعضای هیئت علمی	فراوانی	درصد فراوانی
آثار ویرایش شده	۲۷	۱۰/۸
آثار ترجمه‌ای	۴۱	۱۶/۴
مقالات علمی - عمومی و ترویجی	۱۵۰	۶۰
مقالات علمی - پژوهشی	۸۷	۳۴/۸
مقالات مجلات خارجی	۲۶	۱۰/۴
مقالات همایش‌های داخلی	۱۱۹	۴۷/۶
مقالات همایش‌های خارجی	۲۷	۱۰/۸
پوستر	۴۷	۱۸/۸
طرح‌های پژوهشی انفرادی	۵۴	۲۱/۶
طرح‌های پژوهشی گروهی	۱۱۴	۴۵/۶

نتایج به‌دست آمده از جدول ۴ نشان می‌دهد بیشترین اطلاعات علمی تولید شده در قالب مقالات و بیشتر در مجله‌های علمی - عمومی، علمی - ترویجی، و علمی - پژوهشی می‌باشد. عصاره و آبام (۱۳۷۸)، زاهد زاهدانی (۱۳۸۰)، رامشک (۱۳۸۳)، گنجی و آزاد (۱۳۸۴)، و مهری (۱۳۸۶) نیز به نتایج مشابهی دست یافتند.

سؤال چهارم: چند درصد از اطلاعات تولید شده در نشریات خارجی منتشر شده است؟ همانطور که در جدول ۴ ارائه شده است ۲۶ نفر (۴/۱۰ درصد) از جامعه پژوهش، تولیدات علمی خود را در مجلات خارجی منتشر کرده‌اند و می‌توان به این مطلب اشاره نمود که درصد کمی از جامعه پژوهش مقالات منتشر شده در مجلات خارجی دارند.

سؤال پنجم: پژوهش، چه درصدی از اطلاعات تولید شده اعضای هیئت علمی در نشریات داخلی است؟

در جدول ۴ اطلاعات تولید شده در نشریات داخلی به تفکیک بیان شده است که ۸۷ نفر (۸/۳۴ درصد) دارای مقالات علمی - پژوهشی، ۱۵۰ نفر (۶۰ درصد) مقالات علمی - عمومی و ترویجی، و ۴۴ نفر (۶/۱۷ درصد) مقالات خود را در جراید منتشر کرده‌اند.

در سؤال ششم پژوهش مشکلات اعضای هیئت علمی جامعه مورد پژوهش در تولید اطلاعات علمی در جدول ۵ ارائه شده است. در جدول ۵ مشکلات اعضای هیئت

جدول ۵. توزیع فراوانی مشکلات اعضای هیئت علمی در تولیدات علمی

ردیف	عدم آشنایی با منابع اطلاعاتی چاپی مرتبط	توزیع فراوانی	درصد فراوانی
۱	عدم آشنایی با کتابشناسی‌ها	۶۱	۲۴/۴
۲	عدم آشنایی با نمایه‌نامه‌ها	۶۱	۲۴/۴
۳	عدم آشنایی با فهرست‌ها	۸۱	۳۲/۴
۴	عدم آشنایی با فهرستگان‌ها	۵۴	۲۱/۶
۵	عدم آشنایی با مجله‌های تخصصی	۶۳	۲۵/۲
۶	عدم آشنایی با شیوه جست‌وجو در منابع اطلاعاتی	۵۴	۲۱/۶
۷	نداشتن منابع اطلاعاتی مورد نیاز در کتابخانه	۶۸	۲۷/۲
۱-۷	مجله‌های تخصصی فارسی	۱۷۵	۷۰
۲-۷	مجله‌های تخصصی لاتین	۱۴۲	۵۶/۸
۳-۷	کتاب‌های تخصصی مورد نیاز	۱۸۲	۷۲/۸
۴-۷	کتابشناسی‌ها	۱۷۶	۷۰/۴
۵-۷	مقاله‌نامه‌ها	۱۶۲	۶۴/۸
۶-۷	نمایه‌نامه‌ها	۱۳۵	۵۴/۴
۷-۷	فهرستگان‌ها	۱۲۹	۵۱/۶
۸	نداشتن فرصت مطالعه	۱۴۹	۵۹/۶
۹	نداشتن فرصت مطالعه در دانشگاه	۱۸۳	۵۹/۶
۱۰	عدم امکانات کافی جهت مطالعه و پژوهش در دانشگاه (مکان مناسب)	۱۶۹	۶۷/۶
۱۱	مشکلات تأیید و تصویب طرح‌های پژوهشی	۱۸۳	۷۳/۲
۱۲	عدم آشنایی با منابع الکترونیکی	۱۰۸	۴۳/۲
۱۳	عدم آشنایی با نحوه جست‌وجو در منابع الکترونیکی	۱۰۲	۴۰/۸
۱۴	عدم دسترسی به بانک‌های اطلاعاتی به صورت سی‌دی	۱۲۸	۵۱/۲
۱۵	عدم آشنایی با کتابخانه دیجیتال دانشگاه آزاد اسلامی	۹۴	۳۷/۶
۱۶	عدم دسترسی با کتابخانه دیجیتال دانشگاه آزاد اسلامی	۱۲۱	۴۸/۴
۱۷	عدم آشنایی با شیوه جست‌وجو در کتابخانه دیجیتال	۸۷	۳۴/۸
۱۸	نداشتن اطلاعات کافی در مورد شیوه مقاله‌نویسی	۵۸	۲۳/۲
۱۹	مقررات دست و پاگیر اداری	۱۷۶	۷۰/۴
۲۰	داشتن مسئولیت‌های اجرایی	۱۲۸	۵۱/۲
۲۱	موانع موجود در بخشنامه‌ها و آیین‌نامه‌های پژوهشی	۱۳۵	۵۴
۲۲	عدم برگزاری کلاس‌های بازآموزی (روزآمد کردن اطلاعات)	۶۸	۲۷/۲
۲۳	مؤثر نبودن کلاس‌های بازآموزی (روزآمد کردن اطلاعات)	۱۰۱	۴۰/۴
۲۴	مشکلات ارسال و تأیید مقاله در مجلات تخصصی	۱۹۶	۷۸/۴

علمی در تولیدات علمی آورده شده است. عمده‌ترین مشکلات اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه پنج در تولید اطلاعات علمی بدین شرح است: ۱۹۶ نفر (۷۸/۴ درصد) مشکلات ارسال و تأیید مقاله در مجلات تخصصی، ۱۸۳ نفر (۷۳/۲ درصد) مشکلات تأیید و تصویب آثار پژوهشی، ۱۸۲ نفر (۷۲/۸ درصد) کتاب‌های تخصصی مورد نیاز، ۱۸۱ نفر (۷۲/۴ درصد) نداشتن فرصت مطالعه در دانشگاه، ۱۷۶ نفر (۷۰/۴ درصد) مقررات دست‌وپاگیر اداری، ۱۷۶ نفر (۷۰/۴ درصد) نبود کتابشناسی‌ها در کتابخانه، ۱۷۵ نفر (۷۰ درصد) عدم مجله‌های تخصصی، ۱۶۹ نفر (۶۷/۶ درصد) عدم امکانات کافی جهت مطالعه و پژوهش در دانشگاه (مکان مناسب)، ۱۶۲ نفر (۶۴/۸ درصد) نبود مقاله‌نامه‌ها، ۱۴۲ نفر (۵۶/۸ درصد) فقدان مجله‌های تخصصی لاتین، ۱۴۹ نفر (۵۹/۶ درصد) نداشتن فرصت مطالعه، و ۱۳۵ نفر (۵۴ درصد) موانع موجود در بخشنامه‌ها و آیین‌نامه پژوهشی را ذکر نمودند. عباسپور (۱۳۸۱) مقررات دست‌وپاگیر اداری و کمبود وقت؛ و مهری (۱۳۸۶) طولانی بودن مراحل تصویب طرح‌ها و نبود کتاب‌های تألیفی و ترجمه‌های ارائه شده تا مرحله چاپ را از عوامل بازدارنده در تولیدات علمی ذکر کردند.

سؤال هفتم پژوهش مشکلات اعضای هیئت علمی جامعه پژوهش در تولید

اطلاعات علمی در مقوله‌های زیر دسته‌بندی می‌شود که عبارت‌اند از:

۱. **مشکلات پژوهشی:** ۱۹۶ نفر (۷۸/۴ درصد) مشکلات ارسال و تأیید مقاله در مجلات تخصصی، ۱۸۳ نفر (۷۳/۲ درصد) مشکلات تأیید و تصویب آثار پژوهشی، ۱۷۶ نفر (۷۰/۴ درصد) مقررات دست و پاگیر اداری، ۱۰۱ نفر (۴۰/۴ درصد) مؤثر نبودن کلاس‌های آموزشی ضمن خدمت، و ۶۸ نفر (۲۷/۲ درصد) عدم برگزاری کلاس‌های آموزشی ضمن خدمت بیان کردند.

۲. **مشکلات آموزشی:** منظور از مشکلات آموزشی همان مشکل سواد اطلاعاتی جامعه پژوهش است، منظور از سواد اطلاعاتی شناسایی ابزارهای لازم برای مفهوم‌سازی، بازیابی، ارزیابی، و مدیریت اطلاعات است (آشور^{۱۸}، ۲۰۰۰). با توجه به مطالب ارائه شده مشکلات مطرح شده عبارت‌اند از: ۱۰۸ نفر (۴۳/۲ درصد) عدم آشنایی با منابع الکترونیکی، ۱۰۲ نفر (۴۰/۸ درصد) عدم آشنایی با نحوه جست‌وجو در منابع الکترونیکی، ۹۴ نفر (۳۷/۶ درصد) عدم آشنایی دقیق با کتابخانه دیجیتال دانشگاه آزاد اسلامی، ۸۷ نفر (۳۴/۸ درصد) عدم آشنایی با شیوه جست‌وجو در کتابخانه دیجیتال، ۵۸ نفر (۳۲/۲ درصد) نداشتن اطلاعات کافی در مورد مقاله‌نویسی.

۳. **مشکلات منابع و تجهیزات کتابخانه‌ای:** ۱۶۸ نفر (۶۷/۲ درصد) نداشتن منابع اطلاعاتی مورد نیاز در کتابخانه‌ها؛ ۱۸۲ نفر (۷۲/۸

درصد) عدم کتاب‌های تخصصی مورد نیاز؛ ۱۷۶ نفر (۷۰/۴ درصد) نبود کتابشناسی‌ها و مجله‌های تخصصی فارسی؛ ۱۴۲ نفر (۵۶/۸ درصد) فقدان مجله‌های تخصصی لاتین، مقاله‌نامه‌ها، نمایه‌نامه‌ها، و فهرستگان‌ها؛ ۱۲۱ نفر (۴۸/۴ درصد) عدم دسترسی به کتابخانه دیجیتال دانشگاه آزاد اسلامی؛ و ۱۶۹ نفر (۶۷/۹ درصد) عدم امکانات کافی جهت مطالعه و پژوهش در دانشگاه (مکان مناسب...) را به‌عنوان مشکلات اصلی ذکر کرده‌اند.

خلاصه و نتیجه‌گیری

با بررسی و بحث درباره نتایج به‌دست آمده در این پژوهش، مشخص شد که بین تولیدات علمی اعضای هیئت علمی و سابقه کار آموزشی و پژوهشی رابطه معنی‌داری وجود دارد و بیشترین تولیدات علمی در حوزه علوم انسانی است که در قالب مقالات در مجله‌های علمی - عمومی، علمی - ترویجی، و علمی - پژوهشی است و بیشترین مقالات در مجله‌های مذکور می‌باشد. همانطور که پژوهشگر در تجزیه و تحلیل نتایج تحقیق به آن دست یافته است مشکلات جامعه پژوهش در تولیدات علمی شامل مشکلات ارسال و تأیید مقاله در مجلات تخصصی، مشکلات تأیید و تصویب آثار پژوهشی، عدم کتاب‌های تخصصی مورد نیاز، نداشتن فرصت مطالعه در دانشگاه، مقررات دست‌وپاگیر اداری، نبود کتابشناسی‌ها، مجله‌های تخصصی، عدم امکانات کافی جهت مطالعه و پژوهش در

دانشگاه و موانع موجود در بخشنامه‌ها و آیین‌نامه‌های پژوهشی می‌باشد.

پیشنهاد‌های پژوهش

بر اساس نتایج به‌دست آمده در این پژوهش، به‌منظور رفع مشکلات تولیدات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های آزاد اسلامی، کوشش‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. از بین بردن فاصله زمانی و مکانی مراحل تصویب طرح‌ها، کتاب‌های تألیفی و ترجمه‌های ارائه شده تا مرحله چاپ.

۲. رفع مقررات دست‌وپاگیر اداری که مانع سرعت بخشیدن به تولیدات علمی اعضای هیئت علمی می‌شود.

۳. اختصاص مکان مناسب جهت تحقیق و پژوهش اعضای هیئت علمی در دانشگاه.

۴. اختصاص دادن واحدهای تحقیق و مطالعه برای اعضای هیئت علمی و برون‌داد آن در پایان هر نیمسال تحصیلی به‌صورت انواع تولیدات علمی.

۵. اعزام استادان برای فرصت‌های مطالعاتی جهت تحقیق و پژوهش با توجه به سابقه تدریس اعضای هیئت علمی.

۶. برگزاری کلاس‌های روش تحقیق به تفکیک گروه‌های مختلف آموزشی یا حوزه‌های مختلف علوم.

۷. برگزاری کلاس شیوه‌های مقاله‌نویسی به‌صورت عملی - کاربردی به تفکیک انواع مقاله‌ها (مروری، انتقادی، پژوهشی).

۸. تکمیل منابع کتابخانه‌های دانشگاهی در حوزه‌های مختلف علوم به‌ویژه کتاب‌ها

و مجله‌های تخصصی به فارسی و لاتین.
 ۹. از آنجا که تسلط و آشنایی کامل به زبان خارجی (به‌ویژه زبان‌های بین‌المللی) برای وارد شدن به دنیای علم ضروری است لذا پیشنهاد می‌گردد کلاس‌های آموزش زبان و اخذ مدرک تحصیلی و تأثیر آن در ارتقای اعضای هیئت علمی در نظر گرفته شود.
 ۱۰. تسهیلاتی برای امکان چاپ و انتشار مقالات از طریق مکاتبه با مجامع علمی.

منابع

- انصافی، سکینه. «مطالعه وضعیت تولید اطلاعات اعضای هیئت علمی بخش منابع طبیعی (جنگل و مرتع) در ایران طی سال‌های ۱۳۶۸-۱۳۷۶».
- پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
- براون تیور؛ گلانزل، ولنگانگ؛ شوبرت، آندر تاس. «شاخص‌های علم‌سنجی، ارزیابی تطبیقی فعالیت‌های انتشاراتی و تأثیرگذاری ارجاعات ۳۲ کشور». ترجمه محمداسماعیل ریاحی. *رهیافت*، ۸ (۱۳۷۴): ۷۰-۸۰.
- حری، عباس. «بررسی فعالیت‌های علمی و پژوهشی اعضای هیئت علمی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران تا پایان سال ۱۳۷۸». *فصلنامه کتاب*، دوره یازدهم، ۲ (تابستان ۱۳۷۹): ۹-۳۶.
- دیانی، محمدحسین. «ده سال پژوهش در دانشگاه فردوسی مشهد». *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، دوره ششم، ۱ (بهار ۱۳۸۲): ۳۳-۴۵.
- رامشک، محمدرضا. «بررسی وضعیت کمی تولید اطلاعات علمی بوسیله اعضای هیئت علمی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی کاشان بین سالهای ۱۳۷۴-۱۳۷۹». *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، دوره هفتم، ۱ (بهار ۱۳۸۳): ۷۳-۸۰.
 ۶. رضوی، علی‌اصغر. «بررسی وضعیت تولید اطلاعات علمی اعضای هیئت علمی دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس ۷۲-۷۷». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۹.

۷. زاهد زاهدانی، مریم. «اعضاء هیئت علمی دانشگاه شیراز و تولیدات علمی، بررسی کمی سالهای ۱۳۶۲-۱۳۷۸». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شیراز، ۱۳۸۰.
 ۸. سامانیان، مصیب. «وضعیت کمی تولیدات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی». *فصلنامه کتاب*، دوره چهاردهم، ۳ (پاییز ۱۳۸۲): ۵۵-۷۲.

۹. سن‌گوتیا، آی. ان. «مروری بر کتاب‌سنجی، اطلاع‌سنجی، علم‌سنجی و کتابخانه‌سنجی». ترجمه مهردادخت وزیرپورکشمیری. *اطلاع‌رسانی*، دوره دهم، ۲ و ۳ (تابستان و پاییز ۱۳۷۲): ۳۸-۵۸.
 ۱۰. عباسپور، حسن. «بررسی وضعیت

تولیدات اطلاعات توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی در سالهای ۱۳۷۵-۱۳۷۹». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۸۱.

۱۱. عصاره، فریده؛ آدام، زویا. «بررسی کمی فعالیت‌های علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید چمران طی سالهای ۱۳۶۳-۱۳۷۸». *مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی*، دوره ششم، ۳ (پاییز و

electronic library – suggested guidelines for the Arabian Gulf region". *The Electronic Library*, Vol. 18, No. 1 (2000): 29 - 39.

19. Atkinson, Adriana Roa; Velho, Lea. "Interaction in knowledge production: A comparative case study of immunology research groups in Colombia and Brazil". *Aslib Proceedings New Information Perspectives*, Vol. 57, No. 3 (2005).

20. Bordons, M; Garcia, Jover F; Barrigon, S. "Bibliometric analysis of publication of Spanish pharmacologists in the SCI (1984 – 1989), contribution to pharmacology and pharmacy". *Scientometrics*, Vol. 24, No. 1 (may/1992): 200 - 230.

21. Ma, Nan; Guan, Jiancheng. "An exploratory study on collaboration profiles of Chinese publications in Molecular Biology". *Scientometrics*, Vol. 65, No.3 (Dec. 2005): 343 – 355.

22. Orbitz, Rivera ... [et al]. "Scientific production in puertrorico and technology during the period 1990 to 1998". *Scientometrics*, Vol. 49, No. 3 (Nov. 2000).

23. Yurtsever, E.; Gulgoz S. "The increase in the rate of publications originating from Turkey". *Sientometrics*, No. 46 (Oct. 1999): 321.

24. Zachos, G. "Research out put

زمستان ۱۳۷۸): ۱۰۷-۱۲۴.

۱۲. عصاره، فریده؛ سهیلی، فرامرز. «میزان تولید اطلاعات علمی پژوهشگران بخش آب سازمان آب و برق خوزستان در طی سالهای ۱۳۷۷-۱۳۸۵ با استفاده از شاخص علم‌سنجی». *فصلنامه کتاب*، دوره نوزدهم، ۴ (زمستان ۱۳۷۸): ۲۶۳-۲۷۸.

۱۳. گنجی، علیرضا؛ آزاد، اسدالله. «مطالعه وضعیت تولید اطلاعات علمی اعضاء هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد». *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، دوره هشتم، ۱ (بهار ۱۳۸۴): ۳۳-۶۲.

۱۴. مزینانی، علی. «بررسی وضعیت مصرف و تولید اطلاعات علمی توسط اعضای هیات علمی آموزشی کشور». پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ۱۳۷۹.

۱۵. مهرداد، جعفر. «تولید اطلاعات علمی اعضای هیات علمی دانشگاه شیراز در فاصله سالهای ۱۳۶۹-۱۳۷۸». *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، دوره چهارم، ۲ (۱۳۷۸): ۲۷-۵۰.

۱۶. مهری، اعظم. «بررسی مقایسه‌ای میزان تولید علم اعضای هیات علمی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی و دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان تهران از سال ۱۳۷۵-۱۳۸۵». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان، ۱۳۸۶.

17. Al- Kharafi, F; EL – Ragges, N; Janni, Gr. "Science research in Kuwait: A bibliometric analysis". *Journal of Information Science*, No. 13 (987): 37 – 42.

18. Ashoor, S. A. "Planning the

evaluation of two University Departments
in Greece with the use of bibliometric
indicators". *Scientometric*, Vol.21 , No.2
(Jun. 1991): 195 – 221.

تاریخ تأیید: ۱۳۸۸/۱/۲۶

